

Dětské koncentrační tábory chorvatských ustašovských teroristů ve druhé světové válce

 zukunft-braucht-erinnerung.de/kinder-kzs-der-kroatischen-ustasa-terroristen-im-zweiten-weltkrieg

Wolf Oschlies

Pravicově extremistické Chorvatsko

Jestli je něco v historii holocaustu, co by se dalo přirovnat, nebo snad i překročit hrůzy v německém názvu, pak je to řádění chorvatských Ustašů (povstalců). Záhřebský právník Ante Pavelić (1889-1959) založil tuto pravicově extremistickou teroristickou organizaci v roce 1929, přičemž zpočátku používal Mussoliniho fašisty jako vzor a vzor. Hitlerovou milostí mohli Ustašovci založit svůj „Nezávislý stát Chorvatsko“ (Nezavisna Država Hrvatska, NDH) v poražené Jugoslávii v roce 1941, jehož primárním cílem bylo přivést co nejvíce Srbů, Židů a Romů – v tomto pořadí! - zavraždit. Přesný počet obětí je dodnes sporný, ale jisté je, že nejméně 700 000 Srbů zemřelo v táborech jako Jasenovac („Balkánská Osvětim“).

Současné Chorvatsko se už půldruhé dekády snaží o vstup do EU, přestože nespĺňuje potřebné požadavky. Podle kodaňských kritérií mohou do EU vstoupit pouze státy, které mají fungující tržní ekonomiku a zavedenou demokracii. Na konci podzimu 2009 se Chorvatsko zadlužilo v zahraničí přes 40 miliard eur, což odpovídá dluhu ve výši 100 procent hrubého domácího produktu – což je pro EU nepřijatelná míra. A o nějaké konsolidované demokracii nemůže být vůbec řeč. Mladý srbský historik Čedomir Antić to jednou vyjádřil takto: „Chorvatsko je jediným členským státem Hitlerovy osy, který dosud nezažil denacifikaci. V lednu 2009 Státní rada Slovinska znovu upozornila, že Chorvatsko se nedistancuje od své minulosti NDH, a proto nepatří do NATO.

Jako Němec si dokážete představit, co to znamená, když si představíte mladého muže v uniformě SS, který pochoduje Německem a slaví triumfy před masovým publikem písněmi jako „Die Fahne hoch“. Co se v německém prostředí zdá nemyslitelné, je v Chorvatsku po léta normální: mladý zpěvák Marko Perković-"Thompson" inspiruje Chorvaty starými nenávislnými písněmi Ustašů proti Srbům a písněmi chvály na chorvatské vrahy v Jasenovaci a dalších táborech . Když chce Thompson vystupovat pro Chorvaty v Rakousku, Německu, Švýcarsku atd., jsou tato představení obvykle zakázána, což pravidelně vyvolává zlostné protesty a obvinění v chorvatském tisku.

Ustašovci jsou v Chorvatsku „in“, přesněji řečeno: nikdy tam nebyli „mimo“. Jejich uniformy jsou oblíbeným módním zbožím mezi mladými lidmi a jejich image je u většiny Chorvatů bezvadná. Jak ukázal reprezentativní průzkum v červenci 2008, asi polovina všech Chorvatů nemůže najít nic negativního na Ustaše. Jsou vnímáni jako „bojovníci za svobodu“, „dobří vlastenci a katolíci“ a jsou přesvědčeni, že Srbové, Židé a Romové si zaslouží zemřít, protože jsou „cizím prvkem v Chorvatsku“. Chorvatská politika je podobná: před občanskou válkou v bývalé Jugoslávii tvořili zhruba 20 procent chorvatského obyvatelstva Srbové, z nichž asi 300 000 bylo během války vysídleno. Od té doby OSN, EU a další volají po návratu vysídlených lidí, na což Záhřeb neslyší.

Počátkem 50. let také ustašovští emigranti šířili pověst, že Ustašové byli nejen bezúhonní vlastenci, ale také truchlivé oběti Titových partyzánů. Na konci války zavraždili v rakouském Bleiburgu „statisíce Chorvatů, většinou starých lidí, nemocných a dětí“. Po roce 1990 se tato nesmyslná lež stala součástí ospravedlňující ideologie státu, který za pravicového nacionalistického „otce národa“ Franjo Tudjmana (1922–1999) popíral zločiny Ustašů – především samotného Tudjmana svými knihami. v antisrbském a antisemitském duchu.

KZ-Státní NDH

NDH byla vyhlášena v Záhřebu 10. dubna 1941, krátce po vítězství Itálie a Německa nad Jugoslávií. Nová státní oblast měřila 102 000 kilometrů čtverečních a zahrnovala Chorvatsko (bez Istrijského poloostrova), Bosnu a Hercegovinu a část severosrbské Vojvodiny. Žilo tam 3,3 milionu Chorvatů (a katolických Srbů), 1,95 milionu Srbů, 700 000 (bosenských) Muslimů, 150 000 Němců, 75 000 Maďarů, 40 000 Židů a další. Ustašovci měli konečnou moc v NDH pod svým „poglavnikem“ (vůdcem) Ante Pavelićem. Tento „stát“ byl zpočátku uznáván pouze Německem a Itálií, později i jejich spojenci či oběťmi: Maďarskem, Bulharskem, Rumunskem, Slovenskem, Japonskem, Španělskem, Dánskem, Finskem atd. Do začátku roku 1941 měli Ustašovci ještě budoucnost jako Když snili o „chorvatském protektorátu ve fašistické Itálii“, nyní kopírovali rasistickou politiku Německa. Celá NDH byla pokryta sítí táborů a věznic: ze 71 táborů a 329 věznic umístěných na území bývalého Království Jugoslávie byla naprostá většina operována v NDH.

Koncentrační tábory byly jedním z nejdůležitějších úkolů Ustašské dozorčí služby (UNS), která byla kombinací zpravodajské služby a bezpečnostní policie. Zodpovědný za všechny tábory a vedoucím koncentračního tábora Jasenovac byl Vjekoslav „Maks“ Luburić (1914–1969), který se této role ujal s vědomím a ochotou německých úřadů, ale kterého i němečtí pozorovatelé shledali jako duševně nemocného sadistu. Pod jeho vedením byly překročeny pokyny „doglavnika“ (zástupce vůdce) a ministra školství Mile Budaka (1889-1945): zavraždit třetinu Srbů, vyhnat je a přeměnit je na katolíky. Mimochodem: Budak byl jedním z mála velikánů NDH, kteří byli po válce (6. června 1945) dopadeni a popraveni. Většina z nich, včetně Paveliće a Luburiće, včas utekla do Španělska, kde se jim nic nestalo. V Chorvatsku se na ně nezapomíná: ještě v červenci 2009 Andrija

Hebrang, budoucí kandidát chorvatského prezidenta Tudjmanova hnutí Chorvatský demokratický svaz (HDZ), ocenil Luburiće jako „bojovníka za chorvatské zájmy“.

Milovan Žanić, ministr spravedlnosti NDH, vysvětlil, co se stane v NDH již 31. května 1941: „Neexistuje žádná metoda, kterou bychom my Ustašovci nepoužili, abychom tuto zemi učinili chorvatskou a neočistili ji od Srbů. Zničte je, kdekoli je najdete.“ Otázkou však bylo, kdo by měl být považován za Srba odsouzeného k záhubě. Viktor Gutić, katolický kněz a vysoce postavený politik NDH, na tuto otázku odpověděl přesně: „Zabijeme celou srbskou smečku od 15 let a výš, vezmeme děti do klášterů a uděláme z nich dobré katolíky. Srbové jsou likvidováni takovým způsobem, že se ztratí každá jejich stopa a zůstane na ně jen špatná vzpomínka.“

Jinými slovy: Co bylo srbské nebo bylo považováno za srbské, muselo být zničeno. Jak již bylo zmíněno na začátku, šlo o masovou vraždu Srbů. Srbské děti, z nichž 23 000 bylo v červnu 1942 v chorvatských koncentračních táborech, byly takových zvěrstev z velké části ušetřeny, ale rozhodně to nebylo proto, že by se nad nimi ustašovští vrazi smilovali. Jejich nahodilá vražda byla spíše na úkor Němců, kteří měli stále rozhodující slovo v NDH. Ustašovci prostě vytvořili obrovský chaos, vyvolali nepokoje mezi etnickými Němci – dokonce i v počátcích NDH přicházely z Německa tisíce hledaných inzerátů – a mezi potenciálními zahraničními pracovníky v Německu atd.

Záchrana Diany

Toho Němci vůbec nedokázali využít, ale nedokázali tomu ani přímo zabránit. Proto umožnili důvěryhodným lidem jako Diana Budisavljević (kolem 1900–1978, obrázek) zmírňovat nejhorší excesy. Diana Budisavljević, rozená Obexer, byla Rakušanka a provdaná za prominentního chirurga Julijana Budisavljeviće. Viděla a věděla, že Ustašovci jsou vrazi a zločinci, a ve velmi krátké době se jí podařilo

získat podporu v zemi, v neutrálních zemích, od Mezinárodního červeného kříže i jinde, čímž zachránila tisíce dětí. A co víc: od 23. října 1941 do 13. srpna 1945 si vedla podrobný deník v němčině, jehož třetinu tvořily originální dokumenty, a v rané fázi vytvořila kartotéku, která nakonec zaznamenala 12 000 jmen a podrobností dětí. Po válce se toto vše ukázalo jako neocenitelný zdrojový materiál a mělo velkou hodnotu při hledání a průzkumu.

Po skončení války byl deník Diany Budisavljević a jeho přílohy zabaveny všemocnou tajnou službou Orgány obrany lidu (OZNA), protože byl pro některé politické „přeběhlíky“ extrémně výbušný. Skutečnost, že autorka byla císařskou Němkou, vedla dokumenty v němčině a měla císařský německý souhlas a povolení pro své záchranné operace, bylo příliš mnoho „kazů“ najednou. Zasáhnout proti Dianě Budisavljević bylo nemyslitelné, protože zachránce deseti tisíc nebo více dětí je posvátný! Člověk musel být rád, že manželé Budisavljevićovi zachovali klid a netrvali na žádných zásluhách. Manžel Julijan, nucený odejít do důchodu v NDH a šikanován Ustašovci, byl rád, že může znovu pracovat ve svém zaměstnání a získat profesuru na univerzitě. Diana byla ještě pokornější – šťastná, že pracuje v chorvatském sociálním sektoru a podporuje jeho pomalý pokrok. Takže byla zpočátku ignorována a později už si toho nevšimla: v roce 1972 se tiše a nenápadně vrátila do Rakouska, kde v roce 1978 zemřela - zapomenuta Němci, Srby, Chorvaty a všemi ostatními.

První dětské koncentrační tábory

Všem těmto aspektům se věnuje i nedávno vydaná srbská kniha, ale její největší zásluha je jinde. Konkrétně se zabývá dětským koncentračním táborem Jastrebarsko, který v jistém smyslu znamenal přechod od „divokého“ teroru vůči dospělým i dětem k „péči“ o srbské děti ve speciálně vytvořených zařízeních připomínajících koncentrační tábor.

V srbské literatuře o holocaustu jsou knihy, která uvedla, že v NDH bylo zabito 74 360 dětí ve věku od jednoho dne do 14 let. Tomuto číslu je těžké uvěřit, ale není úplně neuvěřitelné. Partyzánská válka začala v Chorvatsku 22. června 1941 a rozhodnutí o vytvoření dětských koncentračních táborů učinili „vůdce“ Pavelić a jeho ministr vnitra Andrija Artuković 12. července 1942. V tomto jediném roce došlo k bojům největších došlo k krutosti: partyzáni cílenými akcemi vyprovokovali krvavou odvetu nepříteli a věřili, že k nim „poženou“ lidi. Tento výpočet zafungoval, i když tím asi nejvíce trpěly děti.

V NDH byly tři dětské koncentrační tábory, které samozřejmě nebyly oficiálně koncentračními tábory, ale byly maskované jako „domy pro děti uprchlíků“ nebo něco podobného. První byl v Gornja Rijeka v severním Chorvatsku. V červenci 1942, jen pár dní po zřízení koncentračního tábora, polovina ze 400 dětí zemřela na tyfus, 50 bylo převezeno do nemocnic v Záhřebu, kde všechny zemřely o něco později. Zbývající děti byly poslány do koncentračních táborů Sisak – tábora rozprostírajícího se na třech místech na východě Záhřebu, v němž bylo v srpnu 1942 uvězněno 4 700 dětí – a koncentračních táborů Jastrebarsko západně od Záhřebu, kde většinou přežily.

V srpnu 1941 nechal ministr školství Mile Budak postavit v Jastrebarsku dětský domov pro sirotky z Bosny, ve kterém bylo 105 dětí. V červenci 1942 podnikly německé jednotky trestnou operaci v pohoří Kozara na severozápadě Bosny, při níž zničily 130 vesnic a deportovaly 70 500 lidí do táborů, včetně 23 800 dětí. Pro tyto masy byl otevřen „provizorní sběrný tábor“ ve Sdisaku a také samostatná „přijímací stanice pro děti uprchlíků“ v srpnu 1942, ve které bylo 2 722 dětí z Kozary a 3 971 dětí ze severní chorvatské Slavonie, jejichž matky musely do Německo na nucené práce, byli ubytováni. Do října 1942 zemřelo 1601 dětí, poté byly ostatní děti odvezeny do Jastrebarska. V NDH tehdy panoval neuvěřitelný chaos: uprchlíci, vězni a deportovaní byli převáženi sem a tam, což ztěžovalo sledování.

Například od 27. března 1942 do 8. ledna 1943 bylo v 50 železničních transportech do Záhřebu převezeno 12 861 srbských dětí, o které se měl postarat Chorvatský červený kříž nebo skupina Diany Budisavljevićové. Prominentní řečníci v zahraničí za to vedli kampaň, zatímco Chorvatsko nemělo žádnou oficiální podporu a dokonce i Červený kříž považoval akci za „problém pro Poglavnik a chorvatský stát“. Na druhé straně se Ustašovci museli zasazovat o srbské děti, jak o tom 10. července 1942 informoval německý velvyslanec Siegfried Kasche:

„V souvislosti s dalším nakládáním s vězni z Kozary nařídil Poglavnik využít všech možností táborů (...) k přilákání co největšího počtu dělníků pro Říši. Bylo také rozhodnuto, že děti uprchlíků z Kozary budou ubytovány ve speciálním táboře v Jastrebarsku a podrobeny plánované převýchově. První transporty už jsou na cestě.“

V Jastrebarsku byly staré vojenské kasárny, zámek a františkánský klášter, jejichž budovy tvořily napříště dětský koncentrační tábor. „Přijímací tábor pro děti uprchlíků“ Jastrebarsko oficiálně začal 11. července 1942 a měl shromažďovat děti z jiných táborů a podrobovat je „převýchově v ustašovském duchu“. Za tímto účelem byly děti převlečeny do ustašovských uniforem a dostaly kovové poznávací značky. Ve dnech 13./14. V červenci dorazilo do Jastrebarska 850 dětí, 200 dívek, které byly ubytovány na zámku a 650 chlapců, kteří byli ubytováni v klášteře. Děti byly ve velmi špatném stavu, protože jim ustašovští strážci během transportu ukradli už tak mizerné jídlo. O děti se přišel postarat prof. Kamilo Bresler, který v Záhřebu vedl technickou školu pro pedagogy. Odtud přivedl 18 studentů do Jastrebarska, kde bojovali proti obrovské úmrtnosti dětí.

Během několika příštích týdnů stále přicházely nové transporty, jejichž děti již měly na sobě zmíněné uniformy. Do tábora byli vysláni i členové „Ustašské mládeže“, aby vedli nařízenou „převýchovu“. Ve skutečnosti

zničili tolik potřebné budovy určené k ubytování těhotných žen nebo matek s malými dětmi. Tím se již tak stísněné prostorové poměry na Jastrebarsku ještě zhoršily, a proto byl v srpnu 1942 zřízen podtábor v sousední obci Řeka.

Každodenní život v táboře

Děti byly oblečeny do zmíněných ustašovských uniforem. Říkalo se jim „Janjičari“, jak se o desetiletí dříve říkalo slovanským bojovníkům proti osmanským utlačovatelům. Zřejmě bylo v plánu využít děti k vojenským účelům na východní frontě, jakmile trochu povyrostou. Všechno to byly srbské děti, i když ty nejmenší se už narodily v chorvatských koncentračních táborech. Oficiálně to byli římsští katolíci a jejich rodiče byli zabiti „Četniky“ neboli srbskými národními partyzány.

Byl to jen administrativní trik, jak svěřit děti katolickým jeptiškám, které je připravily na katolický „překřtění“. Tak to nařídil biskup Alojzije Stepinac (1898-1960), jedna z nejodpornějších postav NDH: Sloužil ustašům nejochotněji a pomáhal jim zejména s nucenými křty pravoslavných Srbů. Diana Budisavljević ve svém deníku uvedla, že byla několikrát ve Stepinacu, aby ho požádala o pomoc pro děti - nejvyšší církevní představitel NDH prohlásil, že není odpovědný. Po válce v roce 1946 byl za své zločiny odsouzen na 16 let nucených prací. Z toho si odseděl jen šest let, zbytek času strávil v neškodném domácím vězení. Chorvaté ho dodnes považují za „mučedníka“; Vatikán ho v roce 1952 jmenoval kardinálem a v roce 1998 blahořečil.

Jejich duchovnímu mistrovi se rovnaly některé jeptišky v Jastrebarsku, „ctihodné sestry“ Ana Barta Pulherija (1882-1972), Marija Milavec Gaudiencija, ekonomka tábora a běžně nazývaná „zmije“ a další, kteří byli ve skutečnosti krutými sadisty a bezcitní cynici. Je dokázáno, že zabíjeli děti a kde mohli, odmítali jim jídlo a oblečení, protože „jsou to partyzánské děti, které by nás později zabily, kdyby hned zemřely“. Kupodivu se těmto jeptiškám po válce nic nestalo. Pulherija v roce

1945 uprchla přes Slovinsko do Rakouska, kde žila v klidu a míru téměř 30 let. „Viper“ Gaudiencija viděl konec války ve slovinské Lublani, později pracoval v Srbsku, Makedonii a Kosovu, v letech 1950 až 1970 byl zaměstnancem banky v Lublani a v roce 1977 pokojně zemřel.

Podle propagandy děti dostávaly pět až šest jídel denně, na což byly finanční prostředky – ve skutečnosti se vydávala jen dvě jídla. Dodané mléko nebylo dětem podáváno a nemocným dětem nebylo podáváno žádné další jídlo, i když to lékaři nařídili. V důsledku toho byla dětská úmrtnost vysoká a malé mrtvoly byly pohřbeny v přepravech pro přepravu potravin - několik dětí na přepravku, kterým byly při smrti zlomeny ruce a nohy, aby je bylo možné zabalit do přepravek.

Za takových okolností bylo stěží možné vytvořit přesnou „bilanci“ Jastrebarska. Předpokládá se, že táborem prošlo kolem 3 400 dětí a 1 026 zde zemřelo. Svědkem byl správce místního hřbitova Franjo Ilovar, který vedl přesné záznamy o hrobech a pohřbech, protože za ně byl placen. Došel tedy ke 458 dětem, které zemřely, ale věděl, že v rakvích, krabicích atd. bylo několik dětských mrtvol, což jeho výpočty od začátku zkreslovalo.

Partisanenkämpfe um Jastrebarsko

Titovi partyzáni se samozřejmě také dozvěděli o událostech v Jastrebarsku a dalších táborech a to, co se dozvěděli, je přimělo k akci. Již 26. srpna 1942 zaútočili na Jastrebarsko, zlikvidovali nebo porazili tam Ustaše a osvobodili četné děti. Na místní nádraží právě přijížděl osobní vlak, na který partyzáni také zaútočili, převzali 20 zajatců a uloupili kolem 50 střelných zbraní.

Zpočátku ani osvoboditelé nevěděli, kolik dětí bylo osvobozeno. 19. září 1942 stanice „Svobodná Jugoslávie“ (vysílající z Moskvy) hlásila, co se stalo:

„Naši Partians osvobodili 900 dětí z Kozary z koncentračního tábora Jastrebarsko u Záhřebu, nikoli 600, jak bylo dříve hlášeno. Ustašovci tyto děti mučili a chtěli je převychovat v duchu fašismu. Všechny tyto děti jsou již na osvobozeném území.“

Větší a zdravější děti šly s partyzány a byly také přijaty do jejich „brigád“ na Titův rozkaz. Ti menší zůstali v táboře a partyzánský velitel Nikola Vidovc dal jeptičkám jasné varování: „Pokud tyto děti ublíží byť jen vlásek, budete všichni zastřeleni!

Na okraj: děti byli Srbové, partyzáni Chorvati – jako Ustašovci a jeptišky. Celkově měla akce partyzánů ohromující výsledek, z něhož měli prospěch všichni zúčastnění: Oficiálně zůstal koncentrační tábor Jastrebarsko v provozu, ale ve skutečnosti byl přeměněn na středisko pro adopci. Celkem 1 637 dětí bylo umístěno do rodin v Záhřebu a oblasti Jastrebarska. To posílilo postavení Červeného kříže a církevní charity, zmírnilo teror Ustašů a zvýšilo prestiž partyzánů, kteří sotva museli zasahovat tak, jak kdysi demonstrovali. 18. dubna 1945 bombardovali Jastrebarsko, ale dětem se nic nestalo. 7. května 1945 přišli partyzáni do tábora a na ošetřovně našli 300 dětí. Tábor se opět proměnil v dětský domov, tentokrát hodný toho jména. Peněz bylo dost: v ukradené pokladně Ustašů se našlo kolem dvou miliard kun.

Autor: Wolf Oschlies

Poznámky

Viz Franjo Tudjman: Bespuća povijesne zbiljnosti (Chybné cesty historické reality), Záhřeb 1990. Tento antisemitský výmysl stál po mnoho let v cestě normalizaci vztahu Chorvatska s Izraelem, WO

Ladislaus Hory, Martin Broszat: Chorvatský ustašovský stát 1941-1945, řada čtvrtletníků pro soudobé dějiny číslo 8, Stuttgart 1964, s. 86 a násl.

Rade Milosavljević: Dětský ustašovský koncentrační tábor Jastrebarsko (Das Kinder-Konzentrationslager der Ustaše v Jastrebarsku), Jogodina 2009, 280 S.

Dušan Bursać: Andělé v pekle (Engel in der Hölle), Banja Luka 2006, S. 40

Milosavljević, Dečji Ustaški... s. 47 a násl.

Milosavljević, Dečji Ustaški... s. 105